

TÜRKİYE DİYANET VAKFI YAYINLARI / 286

İSLÂM'IN IŞIĞINDA KADIN

(TDV Kadın Kolları Konferans ve Panelleri: 1996-97)

ANKARA
1998

TÜRKİYE DİYANET VAKFI

YAYIN MATBAACILIK VE TİCARET İŞLETMESİ

Meşrutiyet Cad. Bayındır Sk. No: 55 (06650) • Kızılay/ANKARA

Tel: (0.312) 418 59 49 • 417 09 04 • 425 27 75

Fax: (0.312) 417 00 09

Yayın No: 286

Sempozyumlar-Paneller Serisi: 25

ISBN 975-389-333-7

98.06.Y.0005.286

Bu kitap;

Türkiye Diyanet Vakfı

Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi'nin

Dizgi, Fotomekanik, Ofset ve Cilt Tesislerinde

hazırlanıp basılmıştır.

TÂRİHİ SEYRİ İÇİNDE KADININ SOSYAL VE SİYASÎ KONUMU*

Ayşe SUCU (TDV Kadın Kolları Başkanı) – Sayın Hocam, Sevgili Misafirler, hepinizi saygıyla selamlıyor, hoş geldiniz diyorum. TDV Kadın Kolları olarak, kadın konusunu sık sık gündeme getirişimiz, tarihi süreç içinde kadının sosyal ve siyasal konumu hakkında çok farklı ama pek çoğu yanlış ve haksız görüşlerin İslâm’a maledilmesi sebebiyledir.

İslâm alemi pek çok konuda olduğu gibi, kadın konusunda da, Kur’ân-ı Kerîm’in tebliğinden ve Hz. Peygamber’in döneminden uzaklaştıkça asılsız rivâyetlere ve İslâm karşıtı düşüncelere sarıldı.

Halbuki İslâm’da, insan hakları; kadın-erkek ayırımı yapmaksızın, tartışmasız her insana verilmiş en tabiî haklardır. Tabiatıyla fizikî farklılık gösteren kadın ve erkek; insan olarak eşittir, mümin olarak eşittir, sorumluluk olarak eşittir.

Allah Tealâ, Kur’ân-ı Kerîm’de “Ey insanlar siz bir kadın ve bir erkekten yaratıldınız. Ama en şerefli olanınız, Allah katında en ahlâklı ve en takva olanınız (Allah’dan) en çok sakımanızdır” buyuruyor.

Sonra, en ekmel din olan İslâm’ın geliş gâyesi de hepimizce mâlumdur. Tüm insanlığa ve âlemlere kurtuluş, mutluluk ve barış için gönderilen İSLÂM’ın kadın-erkek değer ve haklarında ayırım yaptığını düşünmek abesle iştigâl etmek olur.

Önemli hakların verildiği, verilen bu hakların prensipte kalmayıp uygulandığı Hz. Muhammed dönemi kadının sosyal ve siyasal konumu açısından, hepimizin -konuşurken, yazarken- kendimize baz alacağımız dönem olmalıdır.

Bugünkü konferansımız, bu dönemi ve daha sonraki dönemleri tetkik etmiş, 1985’li yıllardan itibaren kadın konusunda ilmî araştırmalar ve çalışmalar yapan bir bilim adamı, Doç. Dr. Rıza Savaş Hocamız. Buyurun Hocam(**).

Doç. Dr. Rıza SAVAŞ – Bu faaliyetlerinden dolayı, Ayşe Hanım başta olmak üzere TDV Kadın Kollarında görev yapanlara teşekkürlerimi arz ederek sözlerime başlıyorum.

Bu konferansımızın konusu “Tarihî Seyri İçinde Kadının Sosyal ve Siyâsal Konumu”dur. İki saatlik bir süre içinde bu konuyu takdim oldukça zor bir işdir.

(*) 15 Şubat 1997 tarihinde TDV Kadın Kolları Genel Merkezi’nde verilen konferans.

(**) Doç. Dr. Rıza Savaş’ın özgeçmişi bu kitapta da yer alan bir önceki konferansımızın sunuş kısmında verildiği için burada yer almamaktadır.

“Tarihî Seyri” ifadesine bakıp konuyu Hz. Adem’den başlatacağımız zannedilmemelidir. Meseleyi İslâm Tarihi çerçevesinde düşünüp böyle bir başlıkla huzurunuzda geldik. İslâm Tarihinin her dönemine, Hz. Peygamber ve Râşid Halifeler devri büyük ölçüde etki etmiştir. Bu sebeple konuyu bu iki dönemi esas alarak sunmak istiyorum. İslâm’ın kadın konusunda ortaya koyduğu yaklaşımları tesbit etmek isteyen herkesin de ilk yapacağı iş, bu iki dönemi bu yönüyle anlamaya çalışmaktır.

İslâm’da kadın konusunun ne olduğunu anlamak için üç kaynaktan yararlanmamız gerekir: 1. Kur’ân-ı Kerîm, 2- Kur’ân-ı topluma uygulanması diyebileceğimiz Hz. Peygamber devri uygulamaları, diğer bir ifadeyle sahih sünnet. 3. O dönemden günümüze kadar müslümanların ve diğer insanların geçirdiği tarihî tecrübeler. Tarihî tecrübeleri değerlendirmeye tâbîi tutmalıyız. Bunların içinde bize ışık tutacak ve bizi aydınlatacak örnekler her zaman olabilir. Kur’ân-ı Kerîm, bize geçmiş ümmetlerden örnekler vermektedir. Bunu ibret alalım diye anlattığını da ayrıca bize bildiriyor. Tarihe bakıp, şunlar yanlış yapılmış, şunlar da doğru uygulanmış diyerek iyiler örnek alınır, kötü olanlar ise tekrarlanmaz.

Bu bakımdan, tarihi seyri içinde kadının sosyal ve siyâsal konumu konusunda görüş beyân edecek olan günümüz insanı meselâ III. asırdaki bir insandan daha iyi bir noktadır. Çünkü bugünün insanı, hem III. asır insanın bildiklerini öğrenme, hem de ondan sonraki devrede insanlık tarihinin birikimlerini elde etme imkânına sahiptir. Bu sebepten, şu andaki insanın konumu, geçmişteki insanlardan çok daha iyidir. Bu yüzden V. v.b. asırda yazılmış bir kitabın tercümesi, bu asrın insanına hitâp etmeyebilir. Bazı eserlerin tercümesi fayda yerine zarar getirmiştir. Meselâ II. asırdaki bir âlim kendi döneminin problemlerini dikkate alarak bazı yorumlar yapmışsa bunun XXI. asrın insanına hitâp eden tarafı ne kadardır? Bunlara dikkat edilmesi gerekir. Bu yorumlardan yararlanan araştırmacılar, günümüz insanının ihtiyaçlarını dikkate alarak hareket etmelidirler.

Bu noktada şöyle bir sıkıntımız bulunmaktadır. Câhiliye devri insanı, atalarının dinini geliştirdiği için Hz. Peygamber’e karşı çıkıyordu. Bugün de, daha evvel yaşamış âlimlerin görüşlerine ters bir açıklama yaptığımız zaman, bize karşı çıkanlar bulunmaktadır. Daha evvel yaşamış âlimlerin görüşlerinin tamamı doğrudur gibi bir genelleme nasıl yanlışsa, onların görüşlerinin tamamı yanlıştır düşüncesi de yanlıştır. “Sen falan âlimden daha mı iyi biliyorsun?” gibi yaklaşımlar da yanlıştır.

İslâm’da kadının sosyal ve siyasal hakları için esas alacağımız dönem, Hz. Peygamber devri olmalıdır. Bu dönem kadın hakları yönünden oldukça önemli uygulamalara sahne olmuştur

Hız. Peygamber devrinde kadının konumunu tesbit için ikinci halife Hz. Ömer’in oğlu Abdullah’ın şu sözlerini nakletmek istiyorum: “Hz. Peygamber devrinde hakkımızda âyet nazil olur korkusuyla hanımlarımıza karşı elimizi ve

dilimizi uzatmaktan sakınırdık. Hz. Peygamber vefât edince dillerimizi ve ellerimizi onlara karşı kullanmaya başladık⁽¹⁾.”

Bu rivâyetten, Câhiliye devri Araplarının, kadınları hem sözleriyle hem de elleriyle incittikleri yani dövdükleri ve İslâm'ın buna cephe aldığı anlaşılmaktadır. Bugün bazıları, “Efendim, İslâm, kadını dövme müsâadesini erkeğe tanımıştır” tarzında yaklaşımlarda bulunmaktadır. Bunun Kur'ân'da bulunduğunu söyleyerek görüşlerine delil olarak bu konudaki âyeti örnek vermektedirler. Kur'ân'ın bahsedilen âyetteki hedefi, erkeklerin kadınları dövmesini sağlamak değil tam tersini yapmak, yani buna alışmış olan erkekleri kadın dövmekten vazgeçirmektedir.

Kur'ân'ı bize getiren ve açıklayan Hz. Peygamber, hayâtı boyunca hiçbir kadına bir fiske bile vurmamıştır. Ve bu çirkin fiilden ahabını her fırsatta vazgeçirmeye çalışmıştır. Kur'ân, dövmeden önce onlarla konuşun, sonra yatakta onları yalnız bırakın diyerek hemen dövmeye yönelen erkeği engeller, bu ilk öfkeyi atan erkek, salim kafa ile düşündüğü ve Hz. Peygamber'i örnek aldığı zaman zâten eşini dövmekten vazgeçecektir. Hz. Peygamber bu âyeti⁽²⁾ kadınların dövülmemesi tarzında yorumladığına göre buna uyulması gerekir.

Böyle bir girişten sonra müsâadenizle kadının sosyal hayattaki durumunu ortaya koymaya çalışalım. İslâm, toplumda ezilen herkesin elinden tutacağı, toplumdaki zulmü kaldıracığı ve adâleti hâkim kılacağı iddiasıyla gelmiştir. Böyle bir iddiayla gelen din, elbette kadın konusundaki düzenlemeleri de buna göre yapacaktır. Yani kadın hiçbir durumda haksızlığa uğramayacak ve sosyal yönden iyi bir konuma sahip kılınacaktır.

Bu esâsa dayanılarak kadınlar hakkında birtakım yeni düzenlemeler yapılmıştır. Bunların başında kadının eğitim ve öğretimi gelir. Bu konuyu panelde anlattığım için burada üzerinde durmayacağım. Eğitimsiz bir insana ne kadar hak verirsiniz verin onu kullanamaz. İslâm, eğitim konusunda kadın erkek ayırımı yapmamıştır. Bazıları, kadının daha çok annelik ve ev idaresi gibi kendisini ilgilendiren konularda eğitilmesi gerektiğini söylemektedir. Bunun böyle uygulanmadığının en açık örneği Hz. Aişe'dir. O, dönemin bütün ilimleriyle meşgul olmuştur⁽³⁾.

Kur'ân'ın kadına verdiği en önemli hakların başında, ona tam bir kişilik kazandırması gelir. Kadın, bir insan olarak mükellef sayılmış, yapacağı iyi ve kötü işlerin sorumluluğunun kendisine ait olduğu bildirilmiştir⁽⁴⁾.

Kur'ân-ı Kerîm'de “Kim yararlı iş yaparsa kendi lehinedir; kim de kötülük işlerse kendi aleyhinedir. Rabbin kullara karşı zalim değildir⁽⁵⁾.” buyurularak,

(1) Rıza Savaş, Raşid Halifeler Devrinde Kadın, 138, İstanbul 1996.

(2) en-Nisa (4), 34.

(3) Rıza Savaş, Hz. Muhammed (S.A.V.) Devrinde Kadın, s. 136-147, İstanbul 1991.

(4) Al-i İmran (3), 195, en-Nahl (16), 97, el-Ahzab (33), 35.

(5) Fussilet (41), 46.

kadın erkek kim olursa olsun, yapacağı işlerden sorumlu tutulacağı ve karşılık göreceği açık bir ifadeyle belirtilmiştir.

Kadının giyimi de onun kişiliğini yansıtması gerekir. Başkalarını rahatsız edici tarzda giyim, toplum hayatıyla bağdaşmaz. Kur'ân, müslüman kadına giyim konusunda bazı emirler vermiş ve onun kişiliğini öne çıkarmıştır. Günümüz müslüman kadını, giyimine dikkat etmeli ve estetiği tamâmen bir tarafa atmalıdır. Bazıları, âyetteki⁽⁶⁾ ifadeden hareketle başörtülerini yakalarının üzerine getirmeye çalışıyorlar. Bu, Hz. Peygamber devri imkansızlıklarıyla alâkalı bir husustur. Bu devirde kadın başörtüsünü yakasının üzerine getirmedeği zaman vücudunun bazı kısımları açık kalıyordu. Bu sebeple başörtüler yakaların üzerine getiriliyordu. Günümüzde böyle bir durum olmadığına göre bu zorlamaya da gerek yoktur.

Sosyal hayatın önemli bir boyutu da kadının ekonomik özgürlüğüdür. İslâm, bu konuda kadına tam bir özgürlük sağlamıştır. Bu konuları bilmeyenler için kadının ekonomik özgürlüğü dendiği zaman hemen onun mirastaki durumu gündeme gelir. Önce şunu söylememiz gerekir. İslâm, kadınının hiç kimseye muhtaç olmayacak tarzda bir ekonomik konuma sahip olmasını ister. Düzenlemeler buna göre yapılmıştır.

Erkek evlendiği zaman meskeni, nafakayı ve giyimi üstlenir ve bu harcamaları yapar. Kadının böyle bir sorumluluğu yoktur. Ayrıca erkek, evleneceği kadına mehir vermek zorundadır. Kadının aldığı mehir, miras ve diğer malları, kendisine aittir bunları istediği gibi kullanır. Hatta geleceğini düşünerek kadın bu mallarını yatırıma da dönüştürebilir. Kâbiliyeti varsa kadın, ticaretle uğraşabilir. Bazıları, kadının ticâret yapmasını kocasının iznine bağlıyor. Kanaatimizce bu doğru değildir. Hz. Peygamber ve Râşid halifeler devri uygulamaları bizim yaklaşımımızı desteklemektedir⁽⁷⁾.

Bütün bu imkânlardan yoksun olan kadının ekonomik giderlerini devlet karşılamak zorundadır.

Mirasta neden kadına bir, erkeğe iki verilir sorusunun cevâbı şudur: Kadının ekonomik harcama zorunluluğu yok, evli değilse babası veya kardeşi, evli ise hocası onun masraflarını karşılamak zorundadır. Bu imkânlar yoksa devlet bu harcamaları üstlenir. Mirasta bazı durumlarda kadın ve erkek eşit pay alırlar. Yani her durumda kadın 1/2 pay almaz.

Kadının mirastaki durumuna bakarak bazıları İslâm'ın kadını erkeğin yarısı gibi gördüğünü ileri sürmektedir. Bu yaklaşım İslâm'ı bilmemekten veya kötü niyetten kaynaklanmaktadır. "Kadınlar erkeklerin yarısıdır" diye Türkçeye tercüme edilen bir hâdisi de bu konuda delil gösterecektir. Halbuki bu hâdisin tercümesi şudur: "Kadınlar, erkeklerin diğer yarılarıdır." Çünkü Hz. Peygamber

(6) en-Nur (24), 31.

(7) Rıza Savaş, Raşid Hal.D.K., s. 73.

bu hâdisinde “Şakk” kelimesini kullanmıştır. Bu da bir bütünü tam ortadan ikiye bölmek demektir.

İslâm, erkeği âile reisi yapmıştır. Bu reislik kadına hâkimiyet anlamını taşımaz. Ancak “er-Ricâlu Kavvâmüne ale’n-Nisa...”⁽⁸⁾ âyetini “erkekler kadınlar üzerinde hâkimdirler...”⁽⁹⁾ diye tercüme edenler vardır. Kanaatimizce bu doğru değildir. Bu anlamı vermek için kelimenin “H-K-M” kökünden gelmesi gerekir. Ancak kelime “K-V-M” kökünden gelmektedir.

Kur’ân kelimelerinin anlamları konusunda uzman olan el-Ferra, “Kavvam” kelimesine, “Sen ailenin kavvamısın demek, sen onların işlerini yürütüyorsun demektir. Kayyım ve kıyem kelimeleri kavvam mânâsıdır” anlamını verir⁽¹⁰⁾. Âyette geçen “Kavvam” kelimesi kayyım anlamını taşır. Buna göre erkekler, kadınların işlerini yürütmek ve bu hizmetleri yapmakla yükümlüdürler.

Bir Katılımcı: “Allah’ın insanlardan bir kısmını diğerlerine üstün kılması sebebiyle mallarından harcama yaptıkları için erkekler kadınların yöneticisi ve koruyucusudurlar.”

Doç. Dr. Rıza Savaş: O tercüme yine iyi, 1985 yılında D.İ.B. tarafından yayınlanan mealde “hakimdirler” ifadesi bulunmaktadır.

Kadının sosyal konumuyla ilgili olan önemli bir konu da, onun düşünce özgürlüğüdür. Bu noktada akla ilk gelen husus, kadının aklının noksanlığıdır. Bu ve benzeri düşünceler İslâm’a câhiliye veya başka kültürlerden girmiştir diyebiliriz. Hz. Âişe, bu yanlışlıklarla yarım asır mücadele etmiştir. Buna rağmen İslâm literatüründe kadınlarla ilgili oldukça çok menfi yorum ve rivâyet bulunmaktadır. Hz. Peygamber’i dinleyip ondan hadis aktaran çok ünlü sahâbîler bile hata yapmıştır. Hz. Âişe bunların bir kısmını düzeltmiştir.

Kadının aklının ve dininin noksanlığı ile ilgili hâdiste de böyle bir yanlışlık yapıldığı ve bu hatanın bize kadar geldiği söylenebilir. “Ey kadınlar, aklı ve dini sizden daha noksan kimse görmedim...” gibi ifadelerle Türkçeye aktarılan hadisle ilgili şunları söyleyebiliriz:

1. Hadisin değişik şekilleri bulunmaktadır. Bu, hadisin zapt yönünden eksik olduğunu gösterir.
2. Bu, bayram hutbesinin kadınlara yapılan bölümünün küçük bir parçasıdır. Metnin tamamı olmadan anlaşılması zordur.
3. Bu ifadeyi bize aktaran râvi, Hz. Peygamber’in ne demek istediğini anlamadan kendi sözleriyle rivâyeti bize aktarmış olabilir. Yani yanlışlık yapmış olabilir.
4. Hâdisin sahâbî görüşü olma ihtimali de vardır.

(8) en-Nisa (4), 34.

(9) Hüseyin Atay-Yaşar Kutluay, Kur’ân-ı Kerim ve Türkçe Anlamı, T.D.İ.B.Y., Ankara 1985.

(10) el-Ferra, Maani’l-Kur’ân, II, 273.

Hız. Peygamber dönemi uygulamalarına bakıldığı zaman, kadının aklının noksanlığı dikkate alınarak hiç bir adım atılmadığı, aksine onlarla da istişâreler yapıldığı açıkça görülür. Hız. Peygamber, bahsettiğimiz konuşmasında içinde akılsızlık yapanlar var demek istemiştir. Kur'ân'da, kadın-erkek ayırımı yapmadan insanlardan aklını kullanmayanlara örnekler vermiştir.

“Kadınlarla istişâre edin, fakat onların dediklerinin tersini yapın” diye bir söz, hadis diye bazı kitaplara girmiştir. Bu, Hız. Peygamber'e iftirâdır. Çünkü Hız. Peygamber, Hudeybiye antlaşmasından sonra eşi Ümmü Seleme'nin görüşüne göre hareket etmiştir.

Kur'ân-ı Kerîm'de Mücâdele isimli bir sûre bulunmaktadır. Bir kadın, Hız. Peygamber'le zihar telâkı konusunda tartışmış ve ziharın (erkeğin eşinin sırtını annesinin sırtına benzeterek yemin etmesi) talâk olmayacağını savunmuştur. Gelen âyetler, kadını desteklemiş ve zihar talâk sayılmamıştır. Bundan dolayı bu sûreye Mücâdele adı verilmiştir. Bu olay, Hız. Peygamber devrinde kadınların fikir özgürlüğüne sahip olduklarını ve bu hakkın, İslâm tarafından kendilerine tanındığının açık delilidir.

Hız. Ömer, hilâfeti döneminde yaptığı bir konuşmada “...eğer herhangi bir kadının aldığı mehir, Hız. Peygamber'in eşlerinin aldığı mehirden fazla olursa, o mehri ondan alırım” der. O toplantıda bulunan bir kadın söz alır ve “Allah'a yemin ederim ki Allah bunu yapmana müsâde etmemiştir. Çünkü o, şöyle buyurmaktadır: “...yüklerle mehir vermiş olsanız dahi hiç bir şeyi geri almayın”⁽¹¹⁾ der. Bunun üzerine Hız. Ömer “Bir devlet başkanının yanılmasından ve bir kadının doğruyu bulmasından hayret etmiyor musunuz? O kadın devlet başkanınızla (imam) bir tartışmaya girdi ve gâlip geldi. Zaten bütün kadınlar bu konuda Ömer'den daha bilgilidir” diyerek kadını haklı görür⁽¹²⁾.

Bu örnekler İslâm'ın düşünce özgürlüğü konusunda kadına son derece geniş ufuklar açtığını göstermektedir.

Kadın, ibâdet özgürlüğüne de sahiptir. İsteddiği ve düşündüğü gibi ibâdet eder. İbâdet yapan ister erkek ister kadın olsun farz ibâdetlerin dışında yapacağı ibâdetler sebebiyle eşini ihmal söz konusu ise bu ibâdeti bırakması gerekir.

Hız. Peygamber devri kadınları, cuma ve bayram namazları da dahil olmak üzere bütün namazlarını cemaatle kılabiliyorlardı. Hız. Peygamber onlara bu imkânı hazırlamıştı. Cemaate katılan kadın, eğitim ve öğretimini geliştirmenin yanında, toplum içinde bulunmanın psikolojik ve sosyolojik avantajlarını da elde etmiş olur. Fitne sebebiyle kadının câmiden uzak durmasını düşünenlere, Hız. Peygamber devri örnek verilebilir. Hız. Peygamber devrinde müslümanların arasında münâfıklar bulunuyordu, bunlardan daha büyük fitne ne olabilir. Buna rağmen Hız. Peygamber, kadınları câmiye gitmekten engellemiştir.

(11) en-Nisa (4), 20.

(12) Rıza Savaş, Raşid Hal.Dev.Kad., s. 26.

İslâmî açıdan âile hayatında kadının konumu bir başka konudur. Evvelâ bu konuda eş seçimi söz konusu edilebilir. Evlenecek kız veya kadın, eşini serbest irâdesiyle belirleme hakkına sâhiptir. Zorla bir kız veya dul kadın bir erkekle evlendirilemez, bu evlilik geçersizdir.

Bu noktada dört eşlilik konusu üzerinde kısaca durmak istiyorum. Çok eşlilik, İslâm'dan önce erkeklerin sahip oldukları ayrıcalıklar arasındaydı ve bunun bir sırrını da yoktu. İslâm bu sayıyı aşağı çekmek istedi. Evvelâ bunu dörde indirdi, sonra da tek eşliliği istedi. "...haksızlık yapmaktan korkarsanız bir kadınla evlenin..."⁽¹³⁾ âyeti bunu açıkça ifade etmektedir.

Müslüman erkeğin dörde kadar kadınla evlenebileceğini açıklayan âyet, Nisa Sûresinin üçüncü âyetidir. Esâsen bu âyet, Hz. Peygamber devri toplumunun önemli bir meselesi olan yetimler konusundadır. Onlara yapılan haksızlıkları önlemek isteyen Allah Teala, "Eğer yetimlerin haklarına riâyet edememekten korkarsanız size helâl olan kadınlardan ikişer, üçer, dörder alın. Haksızlık yapmaktan korkarsanız bir tâne alın, yâhut sahip olduklarınızla yetinin. Bu adâleti yerine getirmeniz için en uygun olanıdır" diye buyurmaktadır.

Görüldüğü üzere bu âyetin hedefi, bir müslüman erkeğin kaç kadınla evleneceğini belirtmek değil; yetimlere yapılan zulmü ortadan kaldırmaktır. Âyette iki şart, iki de ceza (cevap) cümlesi bulunmaktadır. Bu âyetin ikinci şartını yerine getiremeyeceğini bilen kimsenin, bir kadınla evli kalması gerekir. Bildiğimiz kadarıyla bu görüşe karşı olan hiç bir İslâm alimi yoktur. Yani âdil davranamayacağını bilen bir müslüman erkek, ikinci bir kadınla evlenemez. Ancak âyetin birinci şartı ve cezası için görüş beyân eden âlim çok azdır. Birinci şarta göre, toplumda erkekler her hangi bir sebeple azalır, geriye yetim kızlar, oğlanlar ve kocasız kadınlar bırakılırsa bu durumda toplumun dengesi bozulur ve bazı adâletsizlikler olabilir. Bunu önlemenin yollarından biri de, o günün şartlarında bir erkeğin, dört kadınla evlenebilme iznidir. Bu izni, toplumdaki zulmü önlemek için verilmiştir. Eğer bu iznin kendisi zulme dönüşecekse, bu durumda İslâm'ın buna cevaz vermesi söz konusu edilemez. Bir başka âyette "Ne kadar istesenez de kadınlar arasında adâleti yerine getiremezsiniz..."⁽¹⁴⁾ buyurulmaktadır.

Bu âyetlerden çıkan sonuç şudur: Kur'ân, tek eşliliği tavsiye etmektedir. Hz. Peygamber de damadının ikinci evliliğine müade etmemiştir. Hz. Ali, Hz. Fâtıma'nın vefatından sonra ancak evlenebilmiştir.

Evliliklerini yürütemeyeceklerini anlayan eşler, birbirlerine zarar vermeden ayrılırlar. Câhiliye devrinde kadının bu konuda büyük haksızlıklara uğradığı anlaşılmaktadır. Kur'ân, bu yanlışlıklara işâret ederek konuya açıklık getirmiştir⁽¹⁵⁾.

(13) en-Nisa (4), 3.

(14) en-Nisa (4), 129.

(15) Kur'ân'da et-Talak (65) sûresi bulunmaktadır.

Kadına zarar vermek için, talak (ayrılma) konusunda dolanbaçlı yollara sapmak yasaklanmıştır⁽¹⁶⁾. Câhiliye devrinde, erkeğin eşini boşayıp sonra aldığı ve bunu istediği kadar yapma hakkına sahip olduğu rivâyet edilir⁽¹⁷⁾. Kur'ân, buna bir sınır getirmiştir. Erkek eşinden iki defa ayrılıp dönme hakkına sahiptir, üçüncü defa vereceği karar son merhalelidir. Ya iyilikle eşine döner, ya da aynı şekilde ondan ayrılır⁽¹⁸⁾.

Kadın da kocasından ayrılma isteğinde bulunabilir. Hem Hz. Peygamber, hem de Râşid Halifeler devrinde kocasından ayrılma isteğinde bulunup ayrılan kadınlar bulunduğu gelen rivâyetlerden anlaşılmaktadır⁽¹⁹⁾.

Kadın, nikâh sırasında boşama hakkını üzerine almayı şart koşabilir. Bu durumda boşama yetkisi kadının elinde olur⁽²⁰⁾.

Talâk konusunda İslâm, sâdece erkeğe hak vermiştir, kadının hiç bir hakkı yoktur demek İslâm'ı bilmemekten kaynaklanmaktadır.

Kur'ân, âilede geçimsizlik çıkarmayı tasvip etmemektedir. Çünkü Kur'ân, evliliği, huzur, sükûn, mutluluk ve sevgi kaynağı olarak görmektedir. Bunu kim bozarsa bozsun yanlış yapmış olur. Erkek de bozarsa yanlış olur, kadın da bozarsa yanlış olur.

Sosyal hayatın önemli bir dalı da sanat alanıdır. Kadın, sanat alanında da önemli başarılar sağlayabilir. Çünkü kadının psikolojik yapısı erkekten farklıdır ve sanatın bazı dallarına daha yatkındır. Şiir, edebiyat, el sanatları gibi alanlarda kadın, güzel eserler ortaya koyabilir. Hz. Peygamber devrinden, bunun güzel örnekleri vardır. Hz. Aişe, Cemel savaşında ordusuna hitap ederek onları coşturmuştur.

Yine Hz. Aişe'nin hem kendi şiirleri hem de başka şâirlerin şiirlerini okuduğu gelen rivâyetlerden anlaşılmaktadır. Onun şair Lebid'e ait bin beyti ezbere okuyabildiği kaynakların beyân ettiği bir husustur.

Hz. Peygamber, eşi Hz. Aişe ile evlendiği ilk yıllarda bir yarış yapar ve bu yarış Aişe kazanır. Sonraki yıllarda bu yarış tekrar yapılır, bu defa da yarış, Hz. Peygamber kazanır. Bu rivâyet, müslüman kadının spor yapabileceğini göstermektedir.

İslâm, kadının siyasî haklarını da tanımıştır. Kur'ân-ı Kerîm'de Sebe melikesi olan kadın övülerek anlatıldığına göre⁽²¹⁾ Kur'ân, kadının devlet başkanı olmasını uygun görmemiştir diyemeyiz. "İşlerini bir kadını irâdesine bırakan kavim felâh bulmayacaktır"⁽²²⁾ hâdisinin, İslâm devletiyle ilişkileri bozuk olan İran devletiyle ilgili olduğu yorumu yapılmaktadır. Yani hâdis, sadece İran dev-

(16) el-Bakara (2), 231.

(17) Rıza Savaş, Hz. Muhammed Devr. Kadın, 181.

(18) el-Bakara (2), 229.

(19) Rıza Savaş, Hz. Muh.Dev.Kadın, 183-184.

(20) Rıza Savaş, a.g.e., 184.

(21) en-Neml (27), 29, 32, 34, 44.

(22) Buhârî, Sahih, V, 136 (Meğazî, 82).

letin o dönemdeki durumuyla ilgilidir. Bundan genel bir hüküm çıkarmak yanlış olur.

Kur'an'da kadına resmî görevlerin verilmemesiyle ilgili bir yasak olmadığı bilinmektedir. Ancak toplumlarda yüzyıllardan beri oluşmuş düşünce ve anlayışlar, bu gibi konulara yaklaşımda etkili olmuştur. Kur'an, kadının devlet başkanlığı görevini yüklediğine Sebe melikesini örnek gösterdiği halde İslâm dünyasında kadının halife olabileceğini, ancak uç noktalarda olan ve Hâricî (dışarıda) kabul edilen insanlar savunmuşlardır. Emevî Halifesi Abdülmelik b. Mervan zamanında yaşayan, Şebib b. Yezid b. Ebî Nuaym'ın, kadının halife olabileceğini söylediği rivayet edilmektedir⁽²³⁾.

İmam Malik, et-Taberî, İmam A'zam ve diğer mezhep imamlarının, kadının valilik, komutanlık ve kadılık yapabileceğine cevaz verdikleri kaydedilmektedir⁽²⁴⁾. İbn Abdilberr'in kaydettiği bir rivâyete bakılarak, Semra bint Nuhayk'in Hz. Peygamber devrinde zâbıta görevi yaptığı kanaatine varılmıştır⁽²⁵⁾.

Savaşlarda da aktif roller alan Hz. Peygamber devri kadınları, İslâm ordusuna büyük hizmetler yapmışlardır. Hz. Peygamber ve Râşid Halifeler devri savaşlarında kadınlar, tıbbî hizmetler, lojistik destek ve çarpışmaya katılma gibi önemli hizmetler yapmışlardır⁽²⁶⁾.

Müsaadenizle konferansımızı burada noktalayalım ve sorularınıza geçelim.

SORULAR VE CEVAPLAR

Soru – Peygamberimiz, müslümanlığı yaymak için en son çare olarak müslüman olmayan kabilelere mensup bir kadınla evlenmek ya da kabile başkanlarının kızlarıyla nikahlanmak sûretiyle İslâm'ın yayma yolunu izledi dediniz. Müslümanlığa inanmayan bu insanlar Peygambere kadınlarını kolayca verebilmişler mi?

Doç. Dr. Rıza SAVAŞ – Hz. Peygamber, ilişki kurmak istediği kabilelerin daha önceden müslüman olmuş olan kadınlarıyla evlilikler yapmıştır. Medine'de çeşitli kabilelere mensup olan dul kadınların bulunduğu anlaşılmaktadır. Hz. Peygamber, 18 senede başaramadığını son beş sene içinde gerçekleştirmiştir diyebiliriz.

(23) Rıza Savaş, Raşid Hal.Dev.Kadın, 195.

(24) Rıza Savaş, a.g.e., 195.

(25) Rıza Savaş, a.g.e., 195-196.

(26) Rıza Savaş, Hz.Muh.Dev.Kadın, 236-241.

Soru – Bir erkeğin hayatında dört kadın var, eşi, kızı, annesi ve kızkardeşi, acaba bu söz mü yanlış anlaşılıyor ve beyler dört kadın alabilir deniyor.

Doç. Dr. Rıza SAVAŞ – Hayır, bu konuda bir âyet-i kerime bulunmaktadır. Yukarıda bu âyetin yorumunu yaptık.

Soru – Hocam, İslâm, câhiliyye döneminin birtakım yanlışlıklarını, birtakım eksikliklerini düzeltmek amacıyla yeni hükümler getirmiştir. Bugün, biz bunları düşündüğümüzde bize ters gelen noktalar var. Meselâ şahitlik konusu. Biz böyle yaklaştığımız, sizden öğrendiklerimiz veya kendi mantığımızla hareket ettiğimiz zaman, bize “Kur’an üstün kitaptır, uygula, onu kabul et, kabul etmezsen dinden çıkarsın” denmektedir. Acaba Kur’an’ın sosyal konulardaki düzenlemelerini, ahlâkî ve dinî alanlardaki hükümlerini ayrı ayrı değerlendirmek mi gerekir? Meselâ medenî kanunumuza göre bugün biz kız çocuk, erkek kardeşiyle aynı payı mirastan alıyorsa bu insanların hepsi Kur’an’a göre günah mı işliyor? Kur’an’ın sosyal içerikli âyetleri daha esnek yorumlanabilir mi?

Doç. Dr. Rıza SAVAŞ – Kur’an-ı Kerîm, gerçekten yoruma müsâit bir kitaptır. Bu konuda yorum yapacak olanların, işin uzmanı olmaları gerekir. İlâhiyat Fakültelerimizde yapılan araştırmalar, Kur’an’ın yeni yorumlarını ortaya koyma konusunda yeni ufuklar açmaktadır. Sosyal konulardaki âyetlerin, günün şartlarına göre yorumlanabileceği Hz. Peygamber’den hemen sonra yapılan uygulamalardan anlaşılmaktadır. Hz. Ömer, talâk konusunda kendi devrinin şartlarını dikkâte alarak farklı uygulama yapmıştır.

Soru – Kadın, Kur’an-ı Kerîm okurken, yabancı erkeklerin duyması sakıncalı mıdır? Bu konuda bir çelişki var, bazılarına göre haram, bazılarına göre ise haram değil. Bu konuya bir açıklık getirir misiniz?

Doç. Dr. Rıza SAVAŞ – Hz. Aişe’nin 200 kadar erkek öğrencisi olmuştur. Hz. Aişe, bu öğrencileriyle konuşur, onlara hadisleri kendi sesiyle aktarırdı. Kadın, sesini kullanarak erkekleri tahrik ederse, bu durumda İslâm, buna müsaade etmez. Normal şartlarda bir problem olmadığı kanaatindeyiz.

Son olarak kadının seçme ve seçilme hakkına sahip olduğunu ifade etmek istiyorum. Kur’an-ı Kerîm’de kadınların bey’atından bahsedilmektedir. Kadın, kendisini idâre edecek yöneticileri seçme hakkına sahip olduğu için bey’atını istediği tarzda ortaya koyabilir. Konuyla ilgili âyet ve hadisler incelediği zaman, İslâm’ın, kadının hem seçme hem de seçilme hakkını tanıdığı söylenebilir.

Başkan – Hocamıza verdiği bilgilerden dolayı teşekkür ediyoruz.